

ЕУ за развој статистике у Србији

Попис становништва, домаћинстава и станова 2022.

Брак и породица у раскораку

Мирјана Бобић

Милица Весковић Анђелковић

Филозофски факултет

Универзитет у Београду

Структура студије

- ❖ Друштвене промене и трансформација брака – зашто су брак и породица у раскораку?
- ❖ Дефинисање брака и породице у пописима – појмовни оквир
- ❖ Извори података – методолошке напомене
- ❖ Брачност
- ❖ Породице
- ❖ Шта нам говоре најновији подаци?

Контекстуални оквир студије

- ❖ Трансформација брака и породице током друге демографске транзиције
- ❖ Друштво ризика и трансформација партнерских односа
- ❖ Србија –
 - заједничко са западним друштвима: опадање брачности, и рађања, старење нупцијалитета и фертилитета, пораст рађања изван брака и бездетности
 - где одступа - удео разведених лица остаје низак, као и удео лица у ванбрачним унијама

Брак и породица „у раскораку“

- ❖ опадање брачности догађа истовремено са јачањем породице (одговор на изазове дуготрајних друштвених криза)
- ❖ блокирана модернизација брака (ретрадиционализација) –
 - ◆ повећању удела проширених и сложених породичних домаћинстава у градовима почев од 1990-их
 - ◆ Повратак жена у породицу и свођење на традиционалне улоге у приватној сфери, наспрам доминације мушкараца у јавној сфери
 - ◆ Вредносне норме – патријархалност, конфузија традиционализма и модернизма

Појмовни оквир

- ❖ **Брачност** – односи се на лица старија од 14 година
 - Изјашњавање за **пет модалитета**: лица која нису никада склапала брак (неожењени/неудате), лица у браку (ожењени/удате), лица која су формално у браку, али не живе заједно, разведена лица и удовци/удовице (РЗС, 2023).
 - Бележење кохабитација од Пописа 2011.
- ❖ **Породица** - заједница коју чине брачни или ванбрачни пар, или родитељи (оба или један) и њихова деца
 - **Дететом** се сматра свако лице, без обзира на старост и брачни статус, које живи у домаћинству са једним родитељем или са оба родитеља и које у том домаћинству нема брачног/ванбрачног партнера или своје дете
 - **4 основна типа** - брачни/ванбрачни пар без деце, брачни/ ванбрачни пар с децом, мајка с децом и отац са децом.
 - Изведена јединица пописа на основу сродничких веза и осталих социодемографских карактеристика испитаника

Методологија

- ❖ Статистичка обрада података Пописа 2022, компарација са претходним пописима, пре свега Пописом 2011.
- ❖ Квалитативне и репрезентативне студије о браку и породици из угла социологије (базе и секундарна обрада података истраживања ИСИ ФФ)
- ❖ Статистички подаци Евростата и других држава
- ❖ Студије страних истраживача

Брачност становништва

Брачност кроз пописе становништва

- ❖ 1948–1961, обележен повећана популарност брака (са 64,1% на 69,0%) уз пад учешћа лица која нису никада склапала брак (са 24,2% на 20,0%)
- ❖ од пописа 1971. удео лица у браку се смањује а удео лица која нису никада склапала брак расте

ш.

	1991	2002	2011	2022
	%			
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	100	100	100	100
Неожењен/неудата	19,8	24,4	27,9	31,0
Ожењен/удата	67,1	60,4	55,1	51,0
Удовац/удовица	8,7	10,8	11,6	11,6
Разведен/разведена	3,4	4,0	4,9	6,1
Непознато	1,0	0,4	0,4	0,2

Брачност становништва Републике Србије у ширем европском окружењу

- ❖ Иако опада удео лица у браку у Србији, он (51%) је и даље изнад удела у наведеним европским земљама
- ❖ Удео лица која нису ступала у брак (31%) је испод удела у другим земљама
- ❖ Удео разведених 6,1% је низак, једнак уделу у Словенији

Држава	Неожењени/ неудате	Ожењени/ удате	Удовци/ удовице	Разведени/ разведене
Бугарска	42,4	38,8	11,2	7,6
Естонија	48,6	31,4	7,0	13,0
Грчка	40,3	47,1	8,0	4,6
Холандија	49,0	38,2	4,9	7,9
Аустрија	45,3	41,0	5,9	7,8
Словенија	50,1	37,2	6,6	6,1
Португалија	43,5	41,0	7,5	8,0
Шведска	53,9	32,2	4,0	9,9

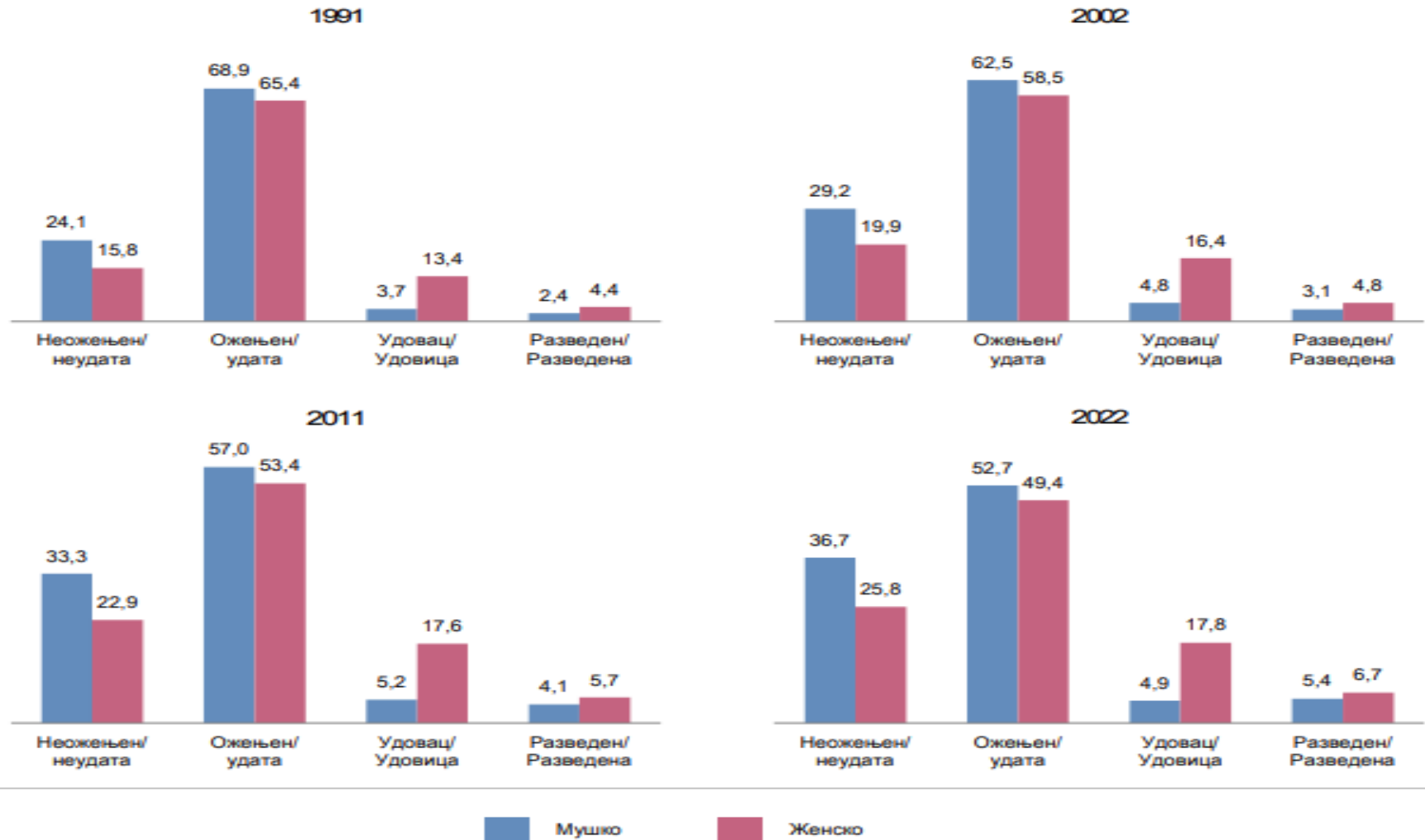
Извор: прерачунато на основу података: Census Hub, European Statistical System, 2021

(<https://ec.europa.eu/CensusHub/forwardResult>)

Кретање брачности према регионима

Брачно стање	Република Србија	Београдски регион	Регион Војводине	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
2022						
Укупно	5691551	1427135	1485259	1561084	1218073	-
Неожењени/ неудате	31,1	34,7	31,8	28,4	29,4	-
Ожењени/ удате	51,1	48,3	49,3	54,3	52,6	-
Удовци/ удовице	11,6	10,2	12,0	12,1	12,5	-
Разведени/ разведене	6,2	6,8	6,9	5,2	5,5	-

Законски брачни статус према полу, по пописима 1991, 2002, 2011. и 2022.

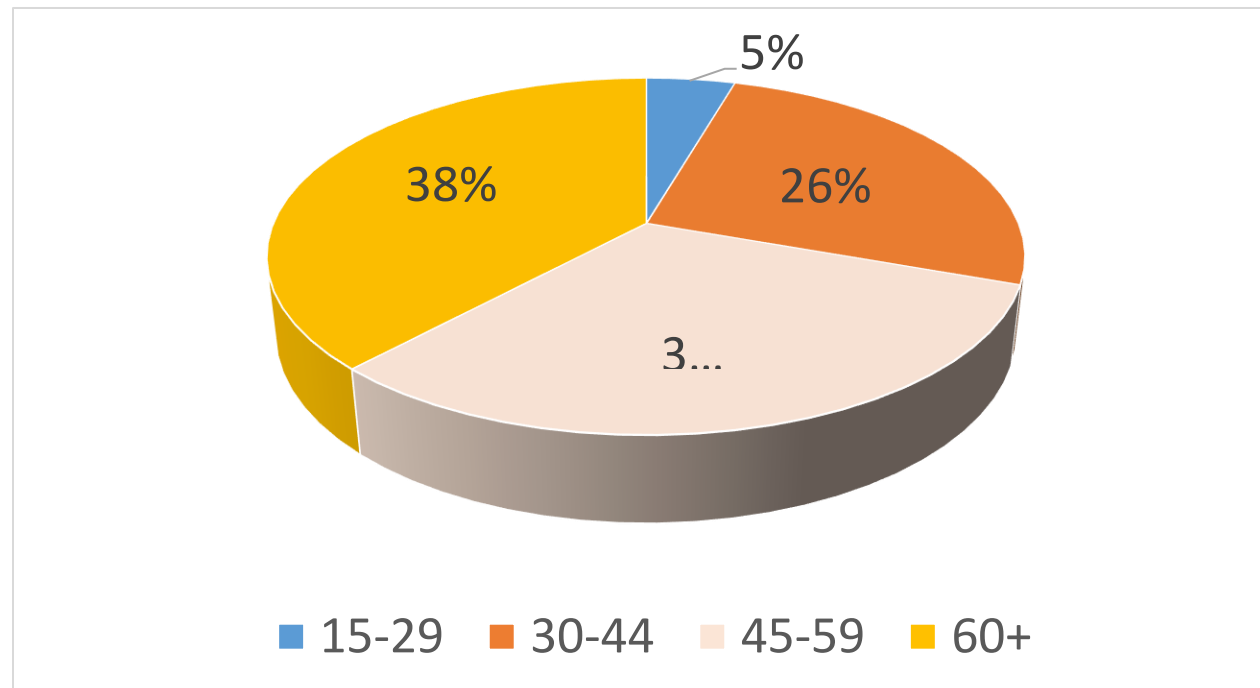

Просечна старост према категоријама брачног стања по регионима

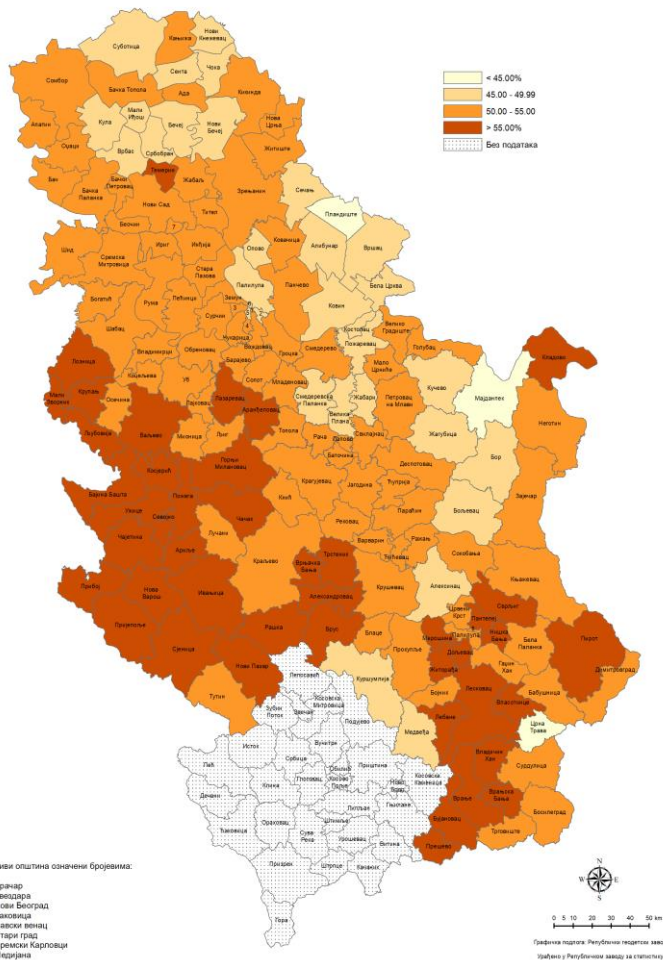
Брачно стање/ Тип насеља	Република Србија		Регион Београда		Регион Војводине		Регион Шумадије и Западне Србије		Регион Јужне и Источне Србије		Регион Косово и Метохија
	муш- ко	жен- ско	муш- ко	жен- ско	муш- ко	жен- ско	мушко	жен- ско	мушко	жен- ско	...
Неожењен/ неудата	34,0	32,6	34,0	34,3	34,6	32,7	33,7	31,1	33,8	31,3	
У браку	55,8	52,3	55,0	51,8	55,5	52,2	56,2	52,3	56,6	53,1	
Удовац/ удовица	74,5	72,9	74,8	73,6	73,5	72,8	74,7	72,5	74,9	72,7	
Разведен/ Разведена	55,0	55,2	55,9	57,1	54,9	54,7	54,5	54,0	54,6	54,4	

Лица која живе у браку – према старости

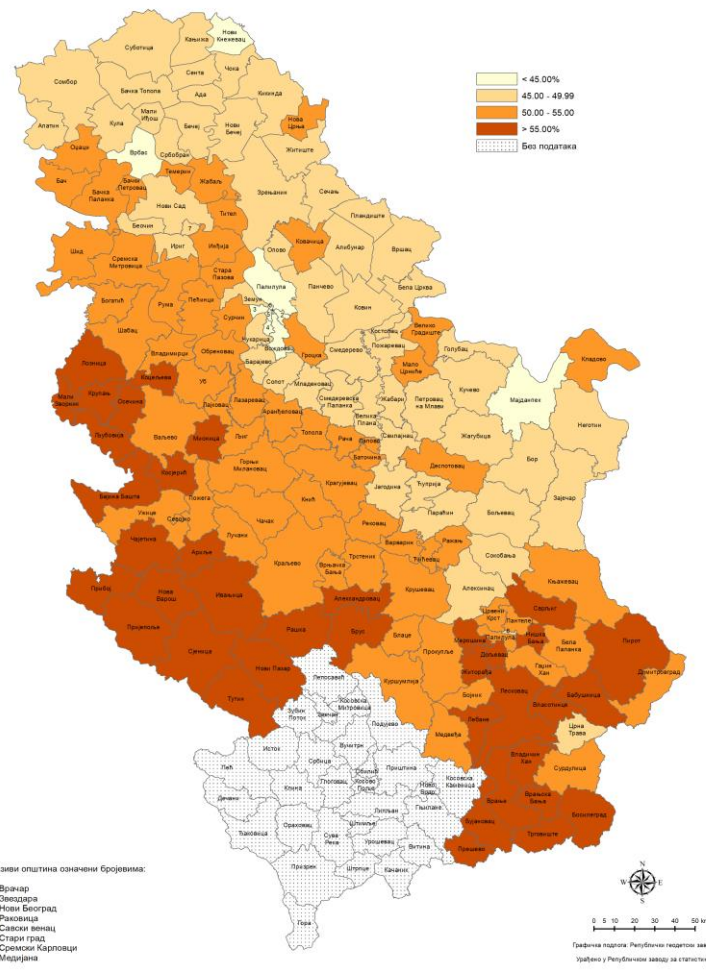
- ❖ Удео лица најмлађег узраста (15–19) у браку је већи код жена у односу на мушкарце
- ❖ У узрасту 20–24 троструко је више удатих жена него ожењених мушкараца
- ❖ Удео мушкараца у браку надмашује жене у узрасту 30-39
- ❖ Удели лица у браку оба пола уједначени све до узраста од 60 и више година

Удео лица која живе у браку у становништву старијем од 15 година, по општинама и градовима

МУШКАРЦИ

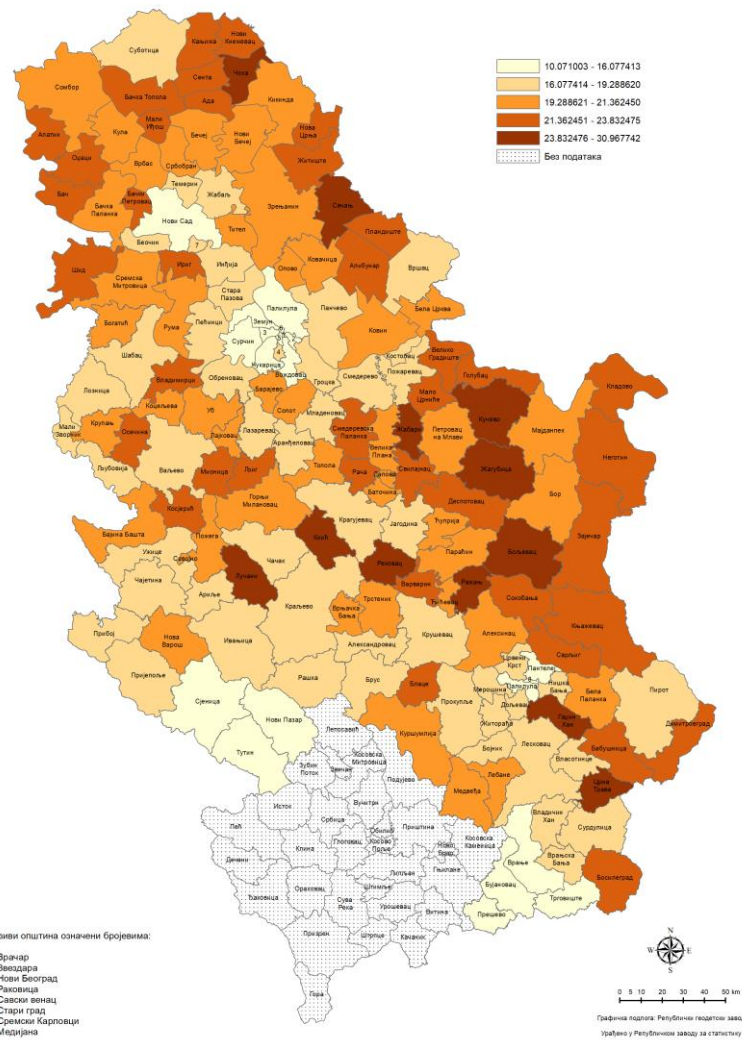
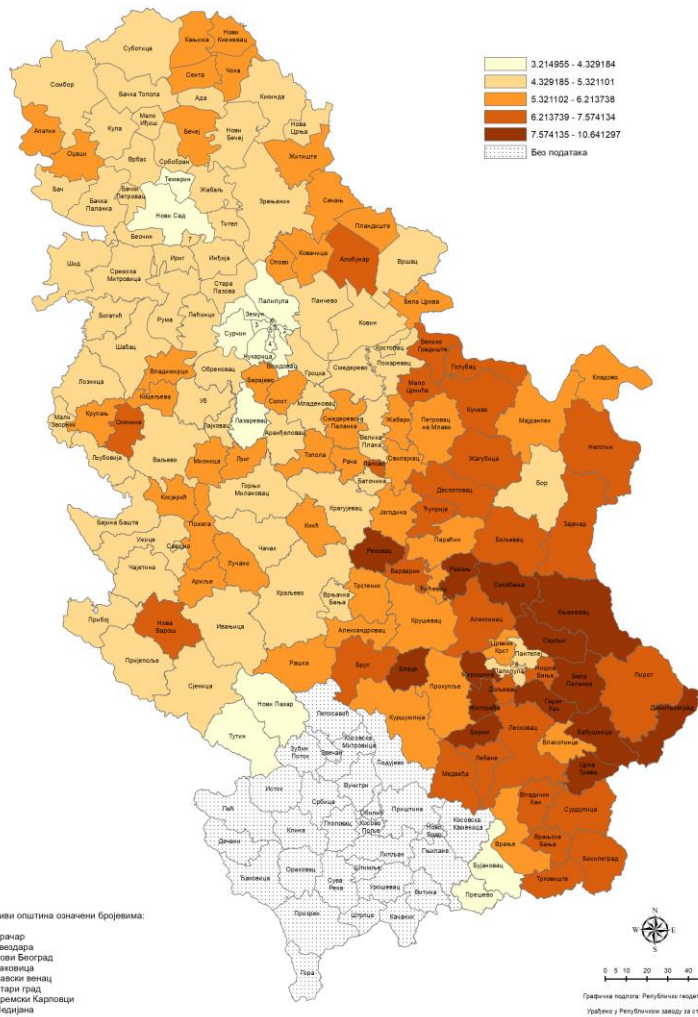

ЖЕНЕ

Разведени – према старости полу, према регионима

Године старости	Република Србија		Београдски Регион		Регион Војводине		Регион Шумадије и Западне Србије		Регион Јужне и Источне Србије		Регион Косово и Метохија
	2011	2022	2011	2022	2011	2022	2011	2022	2011	2022	
Мушко											
15-19	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
20-24	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	-
25-29	0,9	0,8	0,7	0,5	1,1	1,0	1,0	0,9	1,0	0,8	-
30-39	3,6	3,3	3,2	2,7	4,3	3,8	3,4	3,4	3,6	3,5	-
40-49	6,9	7,7	7,3	7,0	8,1	8,7	5,6	7,3	6,8	7,9	-
50-59	7,2	9,8	8,8	10,2	8,4	11,3	5,6	8,4	6,5	9,5	-
60+	3,9	6,1	5,6	7,3	4,6	7,2	2,9	4,9	2,9	5,2	-
Женско											
15-19	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	-
20-24	0,8	0,5	0,5	0,3	0,9	0,6	0,9	0,6	1,0	0,6	-
25-29	2,5	2,0	1,8	1,3	3,0	2,5	2,6	2,3	2,8	2,1	-
30-39	6,0	5,5	5,6	4,5	7,0	6,4	5,5	5,6	5,9	5,7	-
40-49	9,0	10,1	11,1	10,2	10,0	11,5	7,1	9,1	7,9	9,4	-
50-59	8,6	10,7	12,2	13,3	9,2	11,9	6,3	8,5	7,0	9,1	-
60+	5,2	6,9	8,2	10,0	5,2	7,3	3,7	5,1	4,0	5,4	-

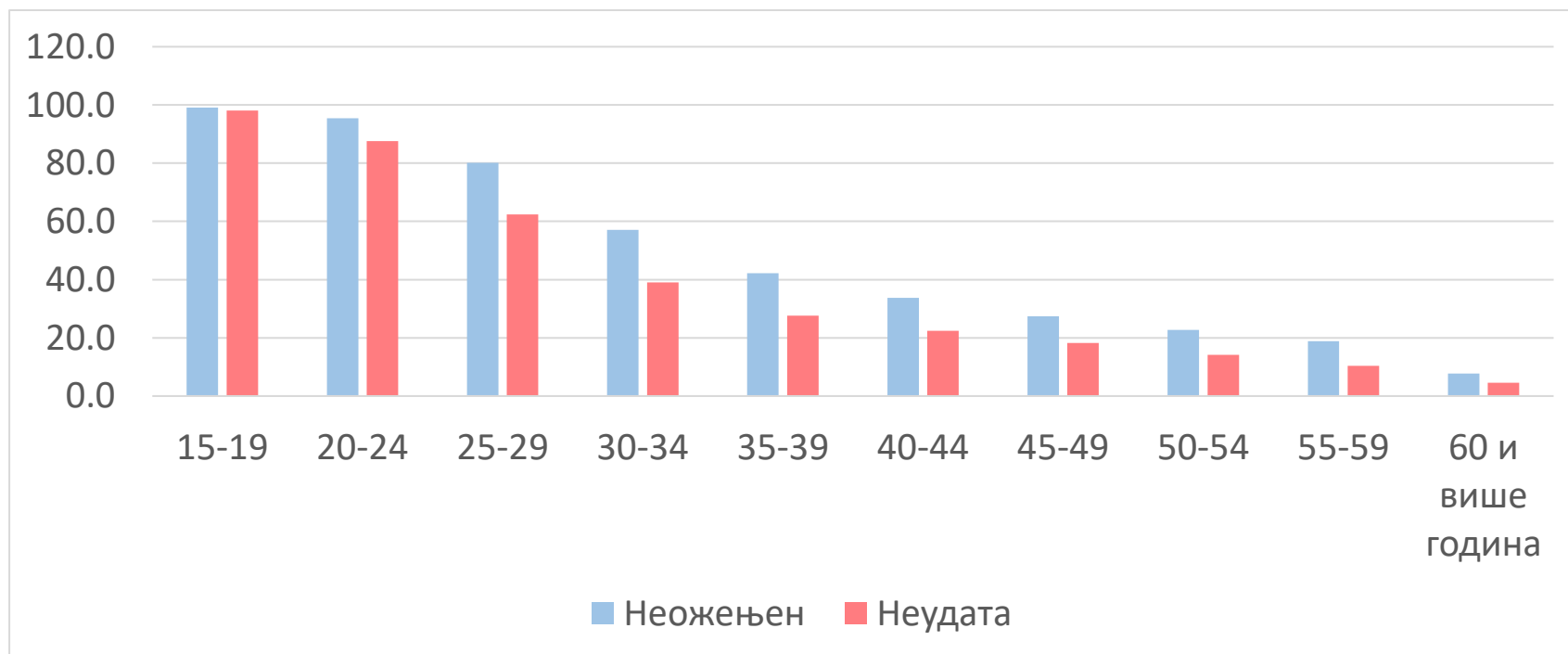
Удовци (лево) и удовице (десно) по општинама и градовима

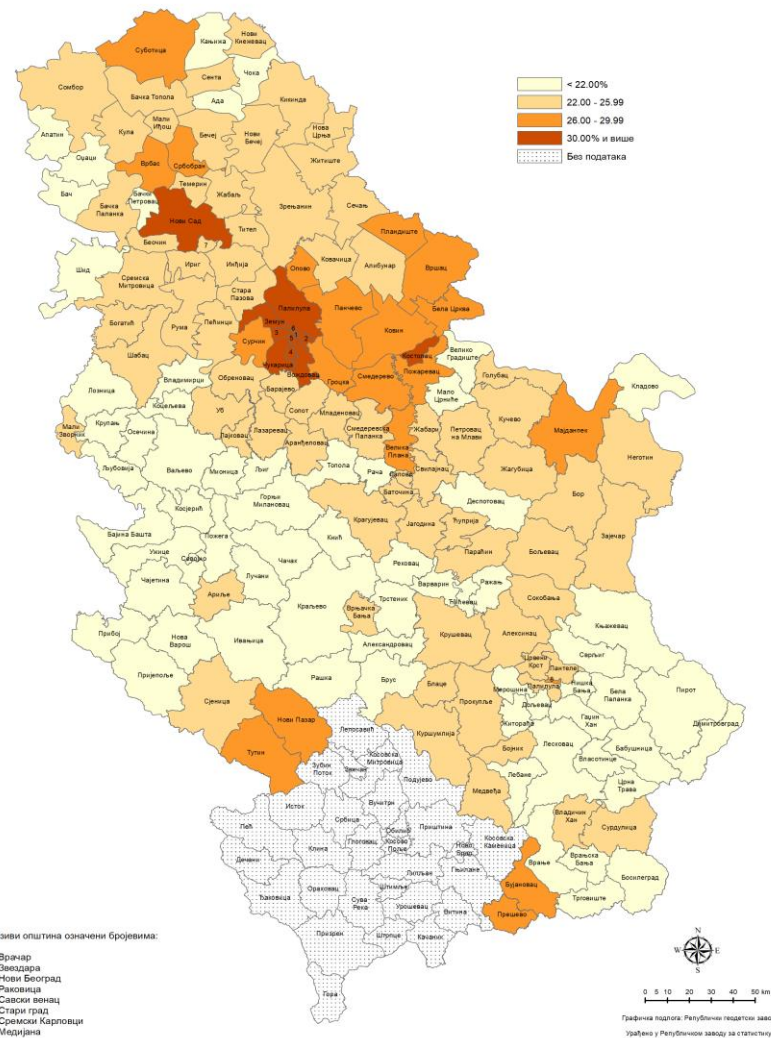
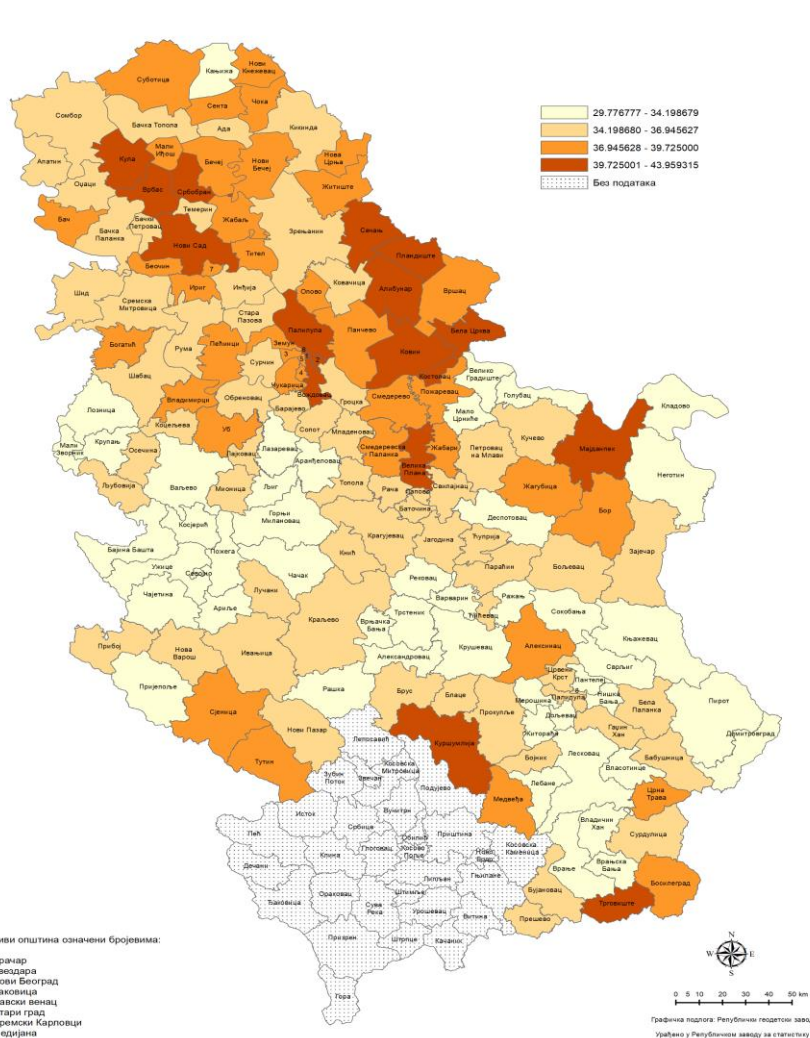
Обудовели – према старости и полу, по регионима

Године старости	Република Србија		Београдски Регион		Регион Војводине		Регион Шумадије и Западне Србије		Регион Јужне и Источне Србије		Регион Косово И Метохија
	2011	2022	2011	2022	2011	2022	2011	2022	2011	2022	
Мушко											
15-19	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
20-24	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
25-29	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
30-39	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	-
40-49	0,7	0,5	0,6	0,4	0,8	0,5	0,7	0,5	0,7	0,7	-
50-59	2,8	0,6	2,6	1,7	3,0	2,2	2,7	1,9	2,9	2,1	-
60+	17,4	14,5	15,0	13,2	16,4	13,9	17,9	14,3	17,9	16,6	
Женско											
15-19	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
20-24	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	-
25-29	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	-
30-39	0,9	0,6	0,7	0,4	0,9	0,5	1,0	0,7	1,0	0,7	-
40-49	3,9	2,4	3,3	1,8	4,2	2,4	4,1	2,8	3,9	2,9	-
50-59	12,5	9,4	11,5	7,5	13,6	10,0	12,5	10,1	12,1	10,1	-
60+	46,8	43,3	44,3	41,0	50,1	45,3	47,4	43,4	44,7	43,1	-

Лица која никада нису склапала брак, према полу и старости

Неожењени (лево) и неудате (десно) по општинама и градовима

Брачна структура становништва старог 15 и више година, према економској активности и образовању

Економска активност

- Лица изван брака, која никада нису склапала брак (неожењени, неудате), затим разведени, па и (млађе) обудовело становништво, по правилу, имају већу економску активност у односу на лица у браку
- С обзиром на то да је брачна структура уско повезана са старосном, то се највише **пензионера** налази међу удовцима и удовицама
- Обрнуто, **ученици и студенти** су, доминантно, лица изван брака, неожењени и неудате
- Мали је број жена сведен на улогу **домаћице**. У улози домаћице се најчешће налазе удате жене (44,7% у Републици Србији), а изнад тог просека су жене у Војводини (48,8%), затим у Шумадији и Западној Србији (48,2%), док их је значајно мање међу удатим женама у Београду (31,6%).

Образовање

- **Доминантна средња школска спрема**, регистрована овде код 55,8% лица у браку, оба пола, у градским и осталим насељима, што одговара образовном нивоу опште популације
- Удате **жене поседују просечно нижи ниво образовања** у односу на ожењене мушкарце у Републици Србији, односно оне доминирају у категорији средње, основне и ниже школе, али их је зато више међу најобразованијима
- У градским насељима Републике Србије, више има удатих жена са терцијарним образовањем (35,4% жена према 33,5% мушкараца у браку), а разлика је још већа код осталих насеља, 11,1% у корист жена наспрот 9,8% мушкараца

Брачна структура становништва старог 15 и више година, према националности и вероисповести

Национална структура

- Благо је порастао удео лица **српске националности**, која нису никада склопила брак, тако да они сада чине скоро трећину (29,8%). Удео лица у браку је пропорционално смањен (са 55,7% 2011 на 52% 2022), а порастао је удео разведених (са 5,0% на 6,3%) и удоваца (са 11,6% на 12,0%).
- **Роми** - 45% лица се изјаснило да није никада склапало брак, те је тако најнижи удео оних који су изјавили да су у тзв. формалном браку (2022. свега 41,6%, у 2011. 43,7%). Имају и ниже од просека нивое удоваца (8,2%) и разведених (5,2%).
- Код демографски релативно старијих популација **Влаха, Мађара, Македонаца, Румуна, Хрвата** удео удоваца је знатно виши у односу на републички просек (11,6%)

Структура према вероисповести

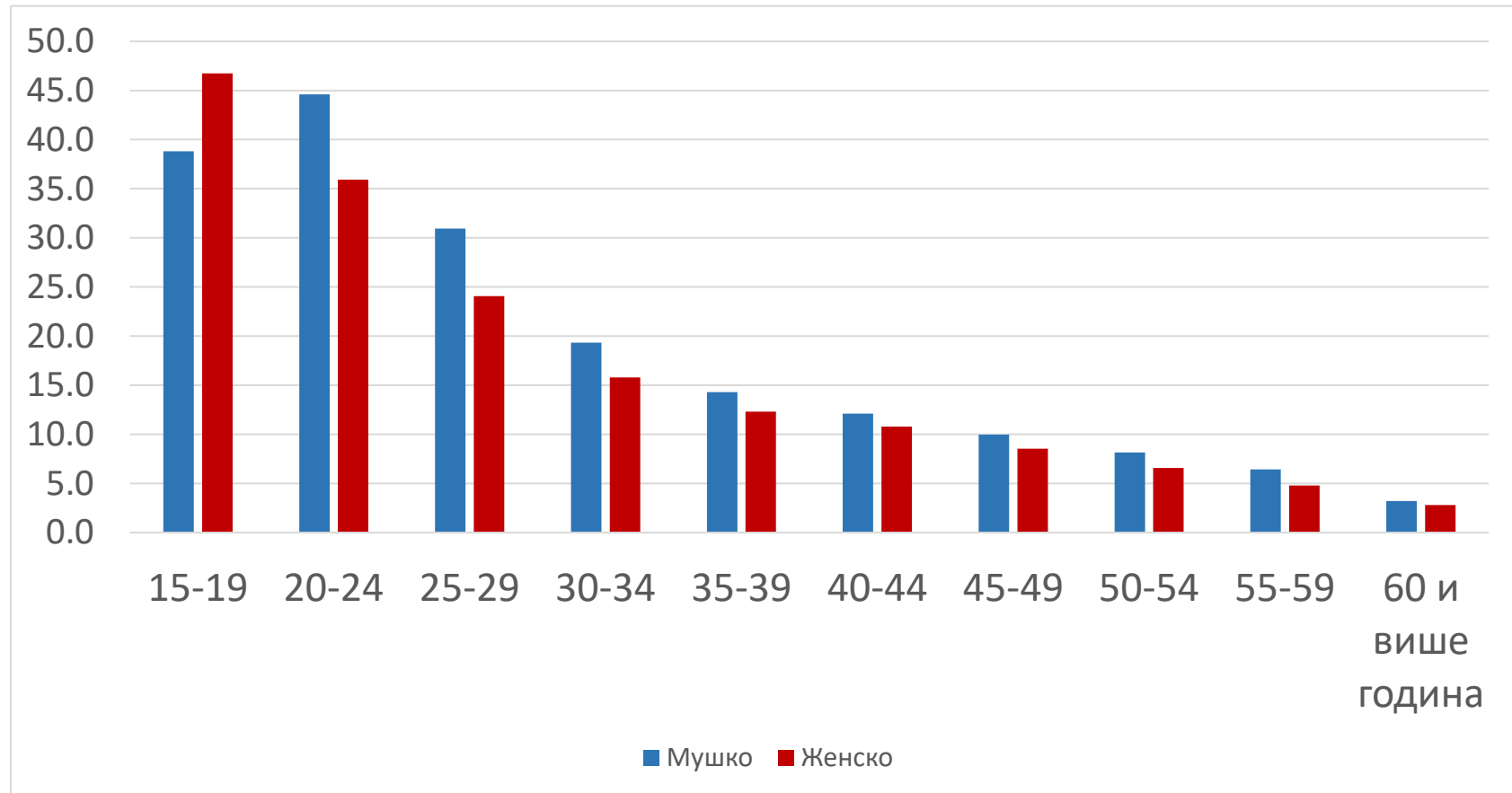
- Брачно понашање **православаца**, одговара општем просеку.
- Демографски старије популације, **протестантске и католичке вероисповести** имају натпросечно високе уделе удоваца и удовица у 2022. (15,3% и 16,7%), и они су двоструко већи у односу на исламску (7,7%). Ове две групе имају и више него дупло већи удео разведених (5,9% и 8,0%) у односу на исламско становништво (2,5%).
- Код млађих популација, **исламска вероисповест**, највећи је удео лица која нису склапала брак
- **Атеисти** – најнижи удео лица у браку, 45,1%

Лица која живе у ванбрачним заједницама према полу, Пописи 2011. и 2022.

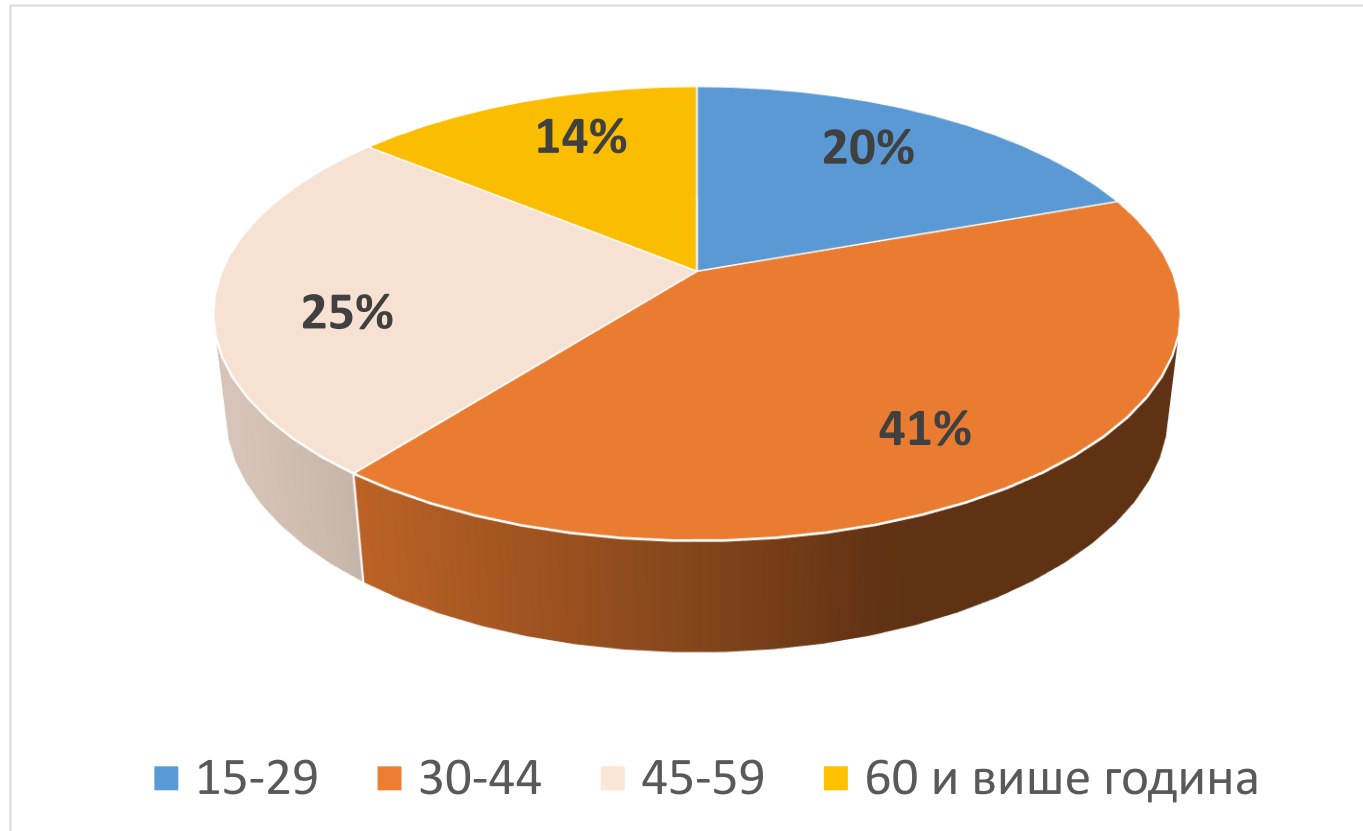
- ❖ У 2022. у Републици Србији је 2022. регистровано 277 140 лица која живе у ванбрачним заједницама
- ❖ Њихов удео у брачном контингенту се повећао у односу на Попис 2011.

Пол/ тип насеља	Република Србија		Београдски регион		Регион Војводине		Регион Шумадије и Западне Србије		Регион Јужне и Источне Србије		Реги он Косо во и Мет ох ија
	2011	2022	2011	2022	2011	2022	2011	2022	2011	2022	
Укупно	3,8	4,9	4,2	5,4	4,7	6,3	2,5	3,0	4,1	4,9	-
Мушки	4,0	5,1	4,5	5,9	4,9	6,5	2,5	3,1	4,2	5,0	-
Женски	3,7	4,7	4,0	5,1	4,6	6,0	2,4	3,0	4,0	4,8	-

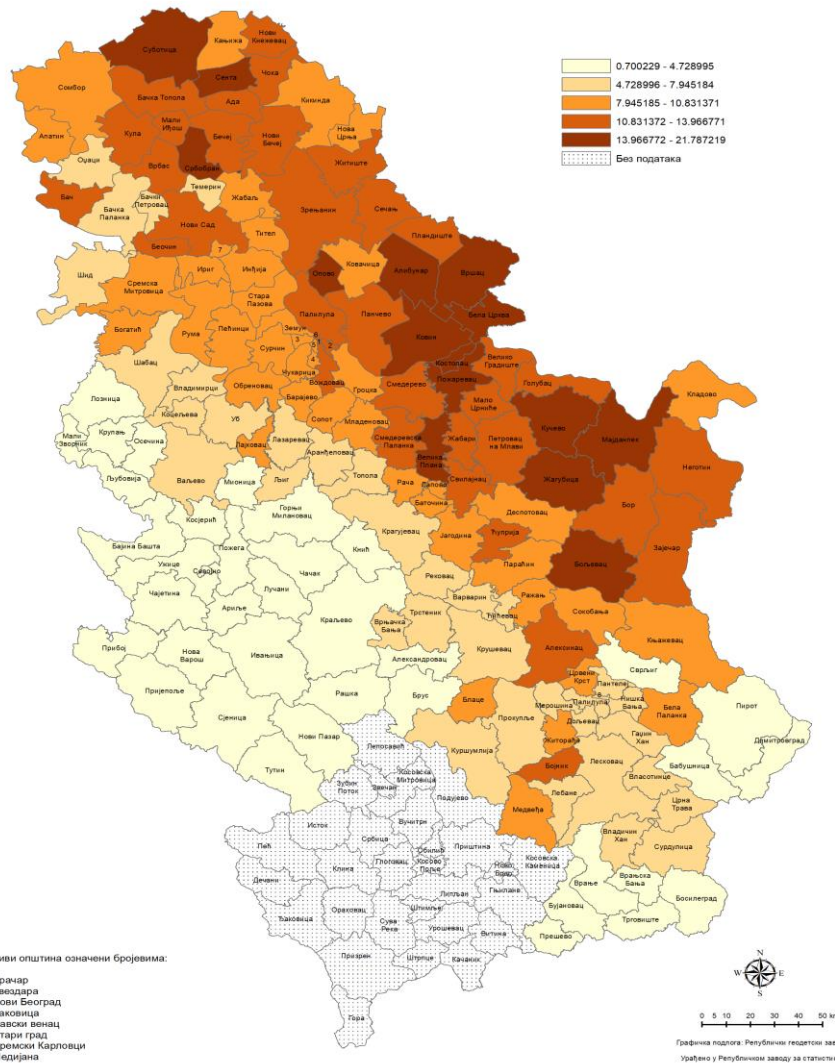
Удео лица која живе у ванбрачној заједници у укупном броју лица која живе у заједници (брачној и ванбрачној), по старости и полу

Удео лица која живе у ванбрачној заједници, према већим старосним групама

Удео лица у ванбрачним унијама, по општинама/градовима

Структуре лица која живе у ванбрачним заједницама

Образовна структура

- Урбане средине – већа заступљеност високог и средњег образовања, претежно код жена
- Руралне средине – значајна заступљеност лица са основном школом (традиционално понашање)

Структура према вероисповести

- Доминантно православна
- Католичка – 14,5% и 16,6%
- Ислам – 5,5%

Економска структура

- Претежно су економски активна (74%), а међу њима највише је оних који су укључени у тржиште рада, односно обављају занимање, 84,8%
- Код неактивних, већа је заступљеност жена, домаћице
- Неактивни углавном пензионери

Национална структура

- На нивоу Републике удео Срба је нешто нижи (79%) од удела за целокупно становништво (84,7%)
- Војводина – значајан број Мађара (10,5% мушкарци и 12,2% жене)
- Роми (7,5% мушкарци и 7,2% жене)

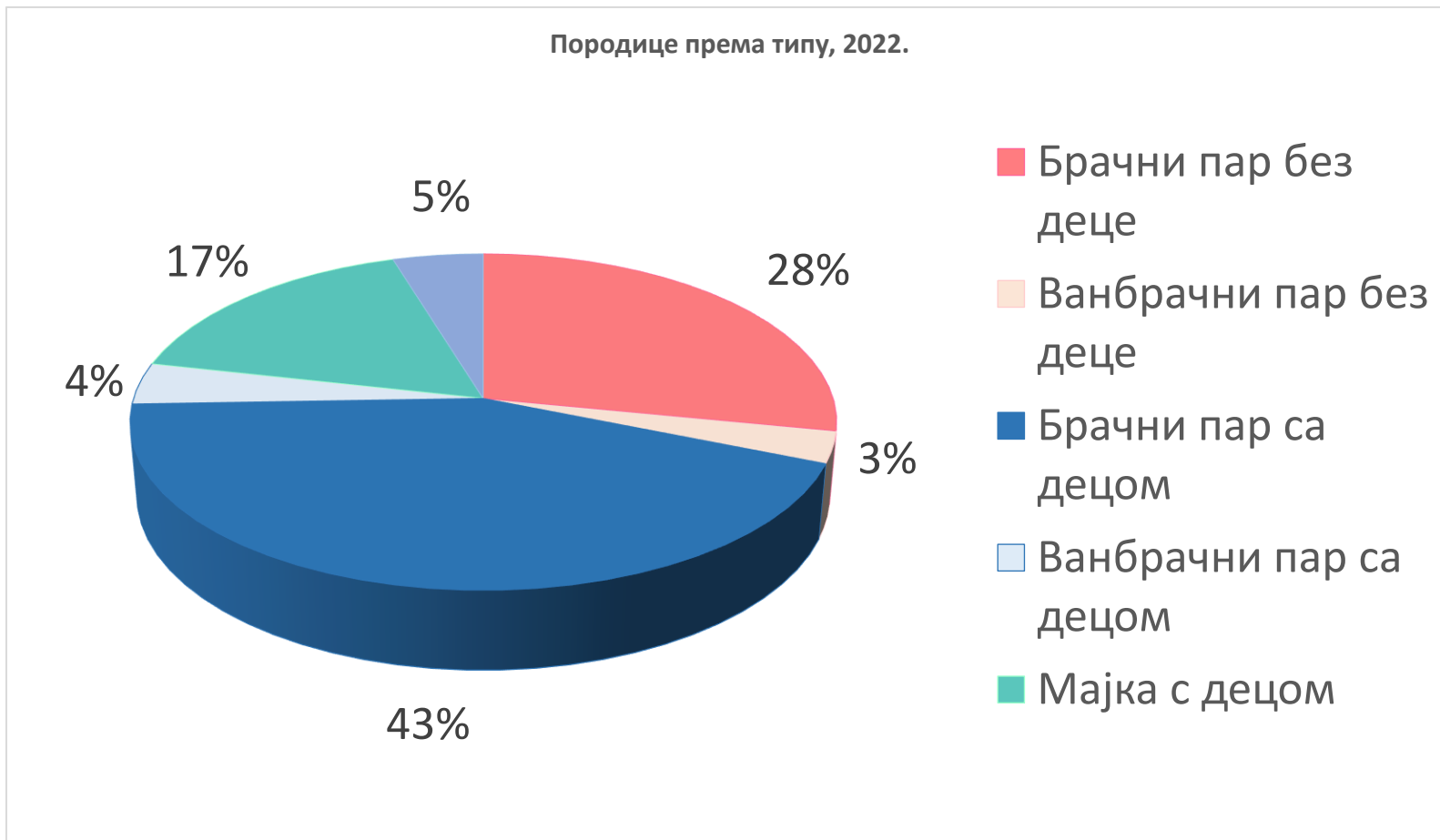
Породице

Породице у компаративној перспективи

Година	Укупан број породица	Брачни/ванбрачни и пар без деце	Брачни/ванбрачни и пар са децом	Мајка с децом	Отац с децом
1953	1846200	26,1	60,6	11,1	2,3
1961	2059948	27,3	62,0	8,8	1,9
1971	2334978	27,4	63,4	7,2	2,0
1981	2613348	29,1	61,6	7,0	2,2
1991	2325182	33,0	56,8	7,8	2,4
2002	2215272	30,8	54,5	11,4	3,3
2011	2125772	30,6 (2,3 вб)	52,1 (3,2 вб)	13,7	3,6
2022	1904314	31,1 (3 вб)	47,3 (4 вб)	16,8	4,7

Породице према типу, Попис 2022.

Укупан број домаћинстава према породичном саставу, Попис 2011. и 2022.

- ❖ Пад породичних домаћинства од почетка новог миленијума – према Попису 2002. године, она су заузимала удео од 78,3%, да би према попису из 2011. тај удео опао на 75,9%, Попис 2022. бележи удео од 67,9%
- ❖ Удео породичних домаћинстава је највиши у Региону Шумадије и Западне Србије, а најмањи у домаћинствима Београдског региона. Са самачким је обрнуто.
- ❖ Старење + индивидуализам

Регион	Тип домаћинства	Укупно (2022)	%	Укупно (2011)	%
↓ ↑ ↑ ↑ Република Србија	укупно	2589344		2487886	
	породична	1757507	67,9	1887179	75,9
	непородична	831837	32,1	600707	24,1
	самачка	773945	29,9	555467	22,3
	вишечлана	57892	2,2	45240	1,8

Породична домаћинства, Попис 2011. и 2022.

- ❖ Највећи удео породична домаћинства без других чланова очекивано имају у Београдском региону, 89,6%, а најмање их је у Региону Јужне и Источне Србије, са уделом од 84,7%.
- ❖ Супротно томе, највише домаћинстава која укључују друге чланове забележено је на територији Јужне и Источне Србије, 15,3%, а најмање у Београдском региону, 10,4%.

Регион	Тип домаћинства	Укупно (2022)	%	Укупно (2011)	%
Република Србија	породична домаћинства	1757507		1887179	
	без других чланова	1532131	87,2	1613170	85,5
	са другим члановима	225376	12,8	274009	14,5

Породична домаћинства према броју породица, Попис 2011. и 2022.

- ❖ Вишепородичних домаћинстава су најзаступљенија у Региону Јужне и Источне Србије – домаћинства са две породице имају удео од 9,9%, а са три и више удео од 0,9%.
- ❖ Најмањи удео вишепородичних домаћинстава бележи се у Београдском региону – домаћинства са две породице имају 4,7%, а са три и више породица имају удео свега 0,3%.

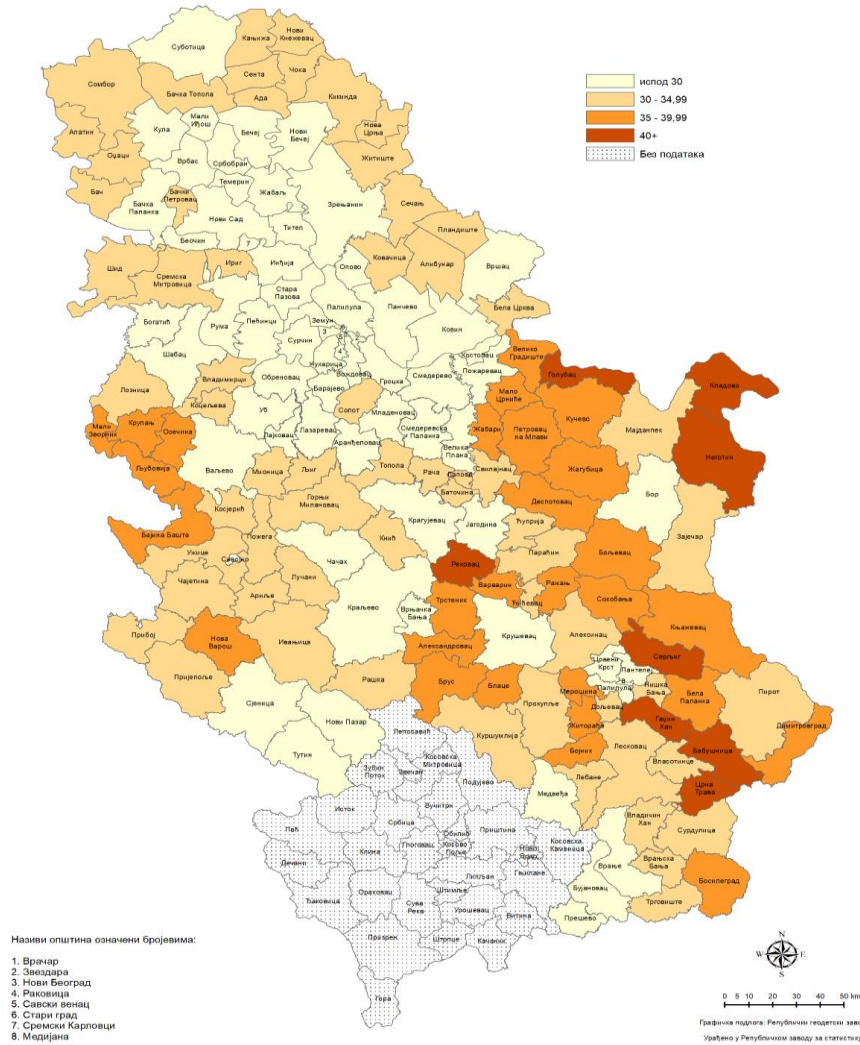

Регион	Тип домаћинства	Укупно (2022)	%	Укупно (2011)	%
Република Србија	породична домаћинства	1757507	100	1887179	
	домаћинства са једном породицом	1619945	92,2	1663729	88,2
	домаћинства са две породице	128836	7,3	209026	11,1
	домаћинства са три и више породица	8726	0,5	14424	0,8

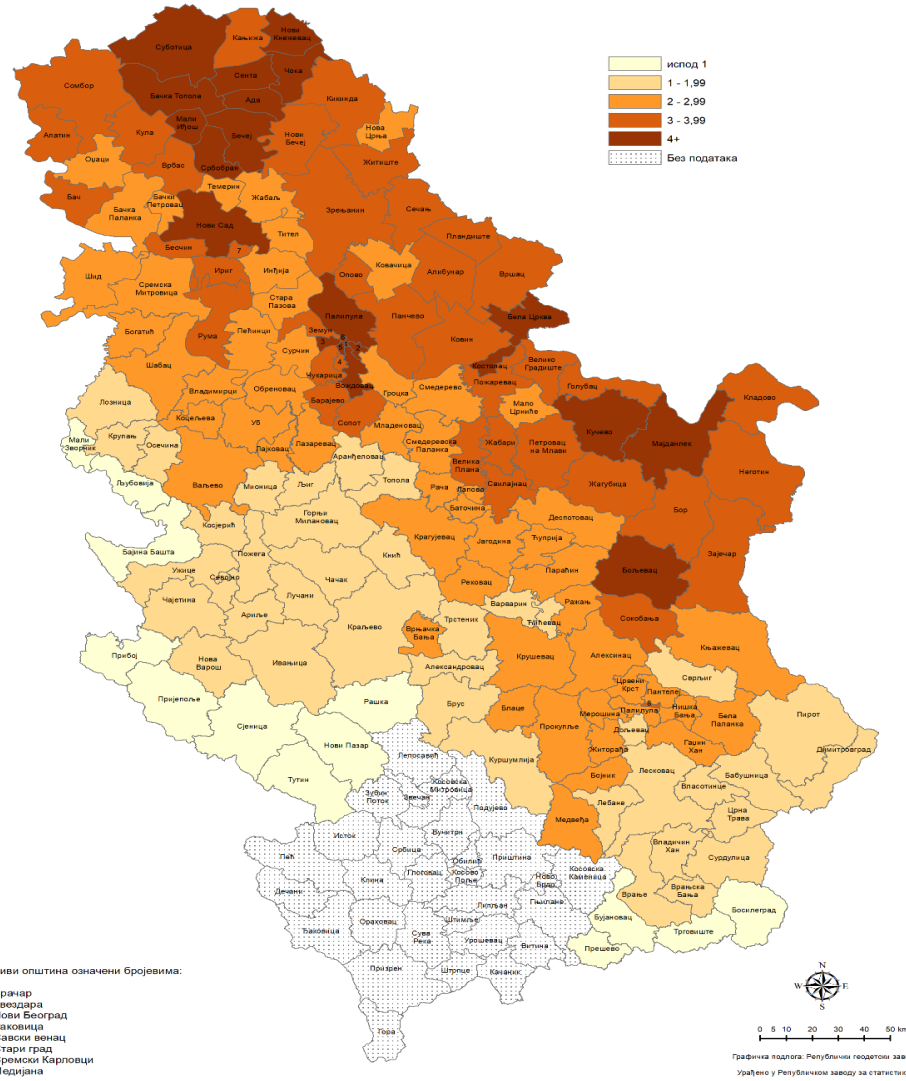
Брачни и ванбрачни пар без деце

- ❖ Породице без потомства
- ❖ Старији парови – осамостаљивање деце
- ❖ Старосна структура брачних парова без деце: код припадника оба пола се издвајају старији од 60 година – 76,3% мушкараца и 65,5% жена.
 - старост 30 и 39 – мушкарци 4,1%, а жене 3,7%.
- ❖ Старосна структура ванбрачних парова без деце – најзаступљенији и мушкарци и жене старости између 30 и 39 година - удео мушкараца ове старосне доби је 23,6%, а жена 19,9%

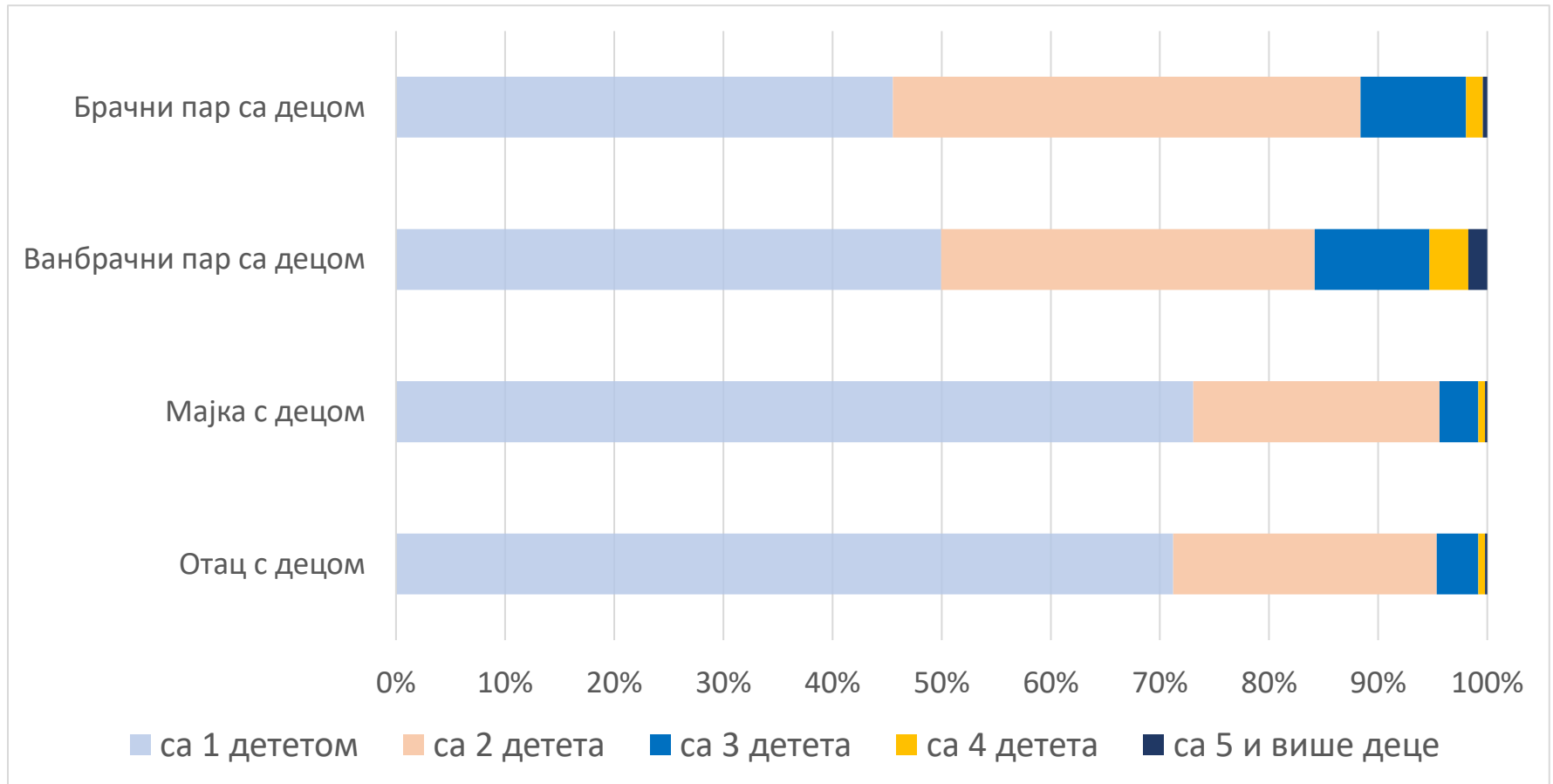
Брачни пар без деце по општинама

Ванбрачни пар без деце по општинама

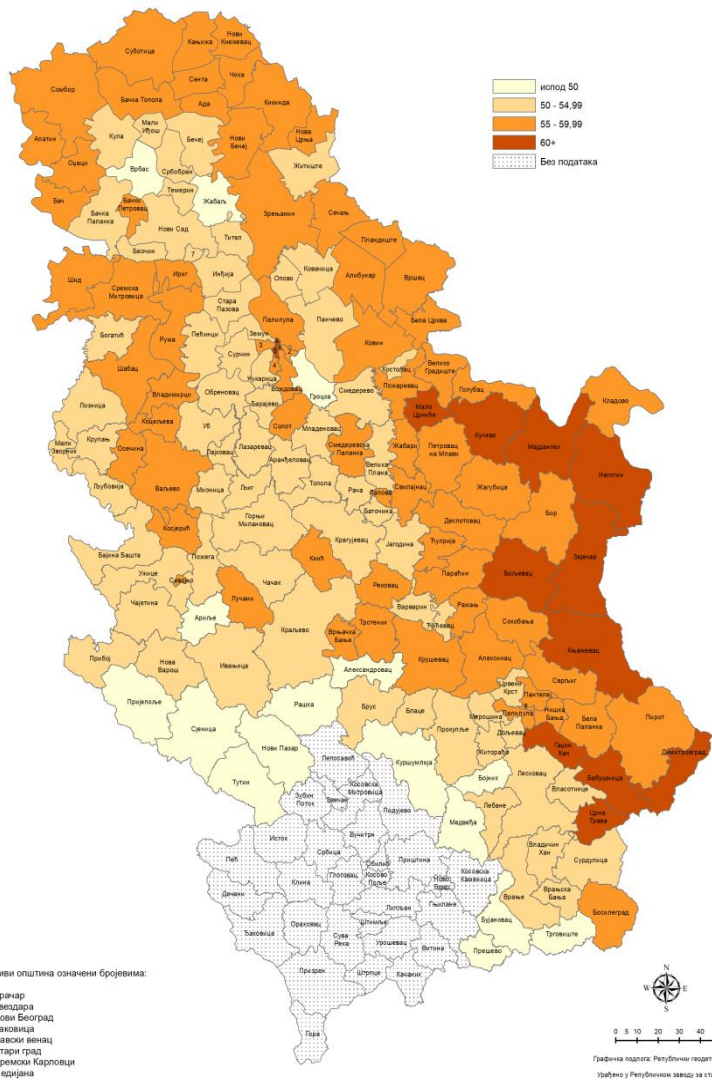

Породице са децом према броју деце

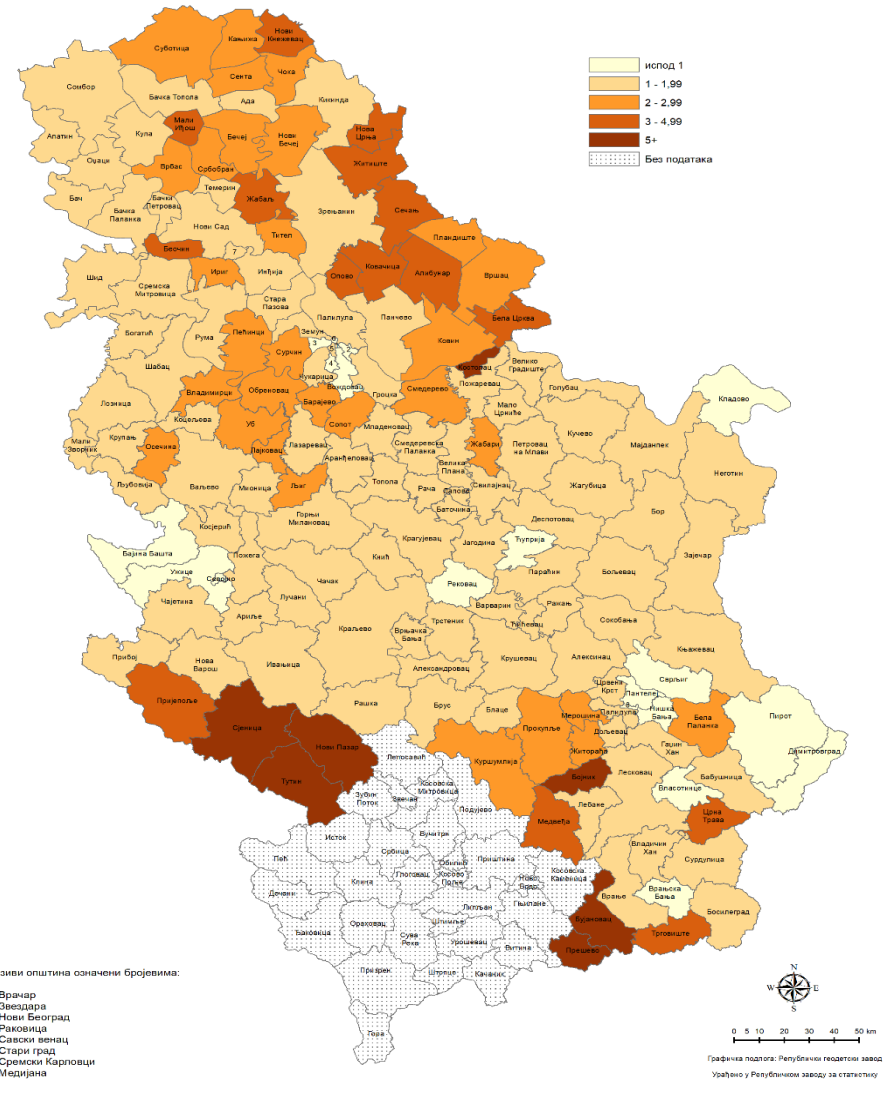

Породице са децом према броју деце

	Са 1 дететом	Са 2 детета	Са 3 деце	Са 4 деце	Са 5 и више деце
Отац с децом	71,2	24,1	3,8	0,6	0,2
Мајка с децом	73,1	22,5	3,6	0,6	0,2
Ванбрачни пар са децом	50,0	34,2	10,5	3,6	1,7
Брачни пар са децом	45,5	42,8	9,7	1,5	0,4

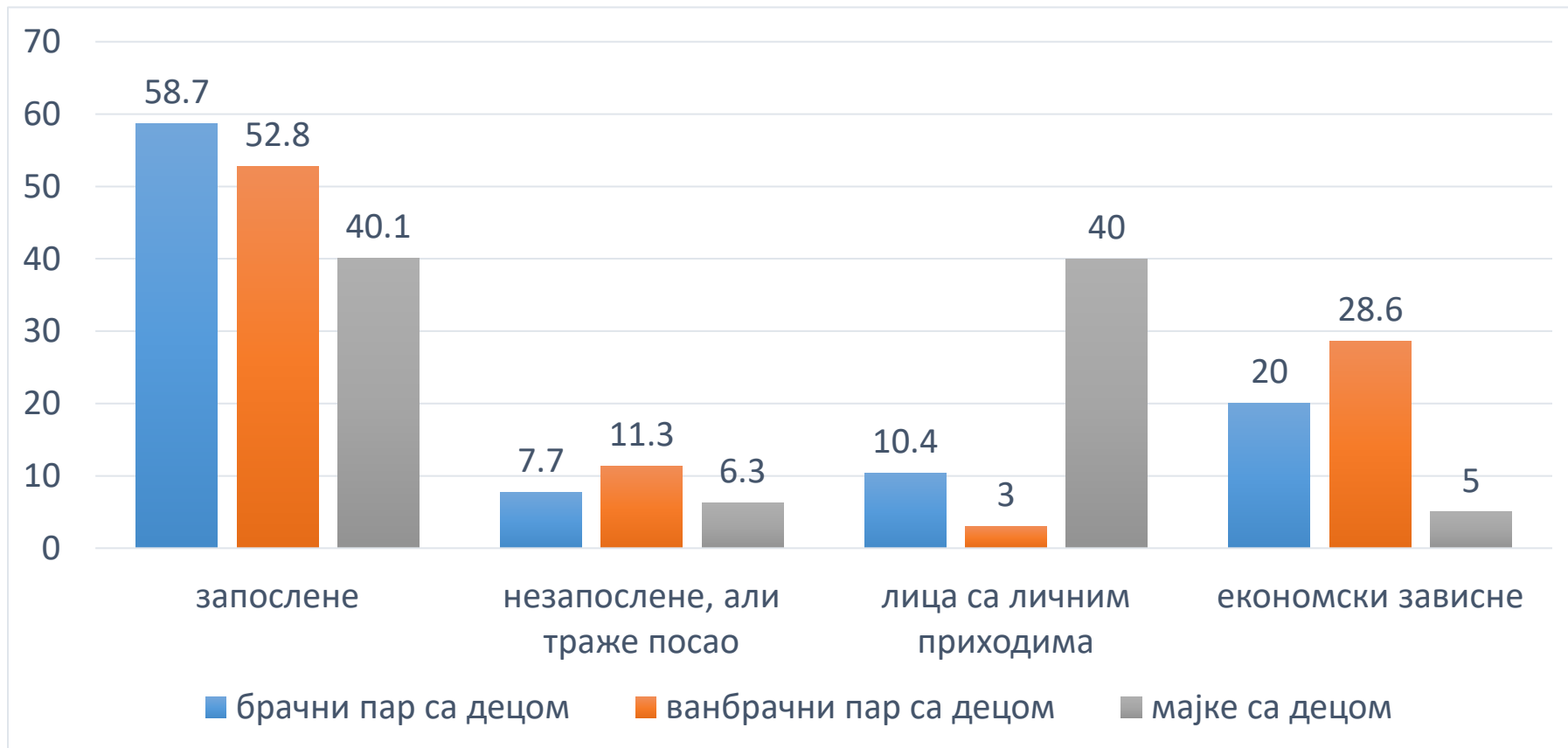

Породице са једним дететом по општинама

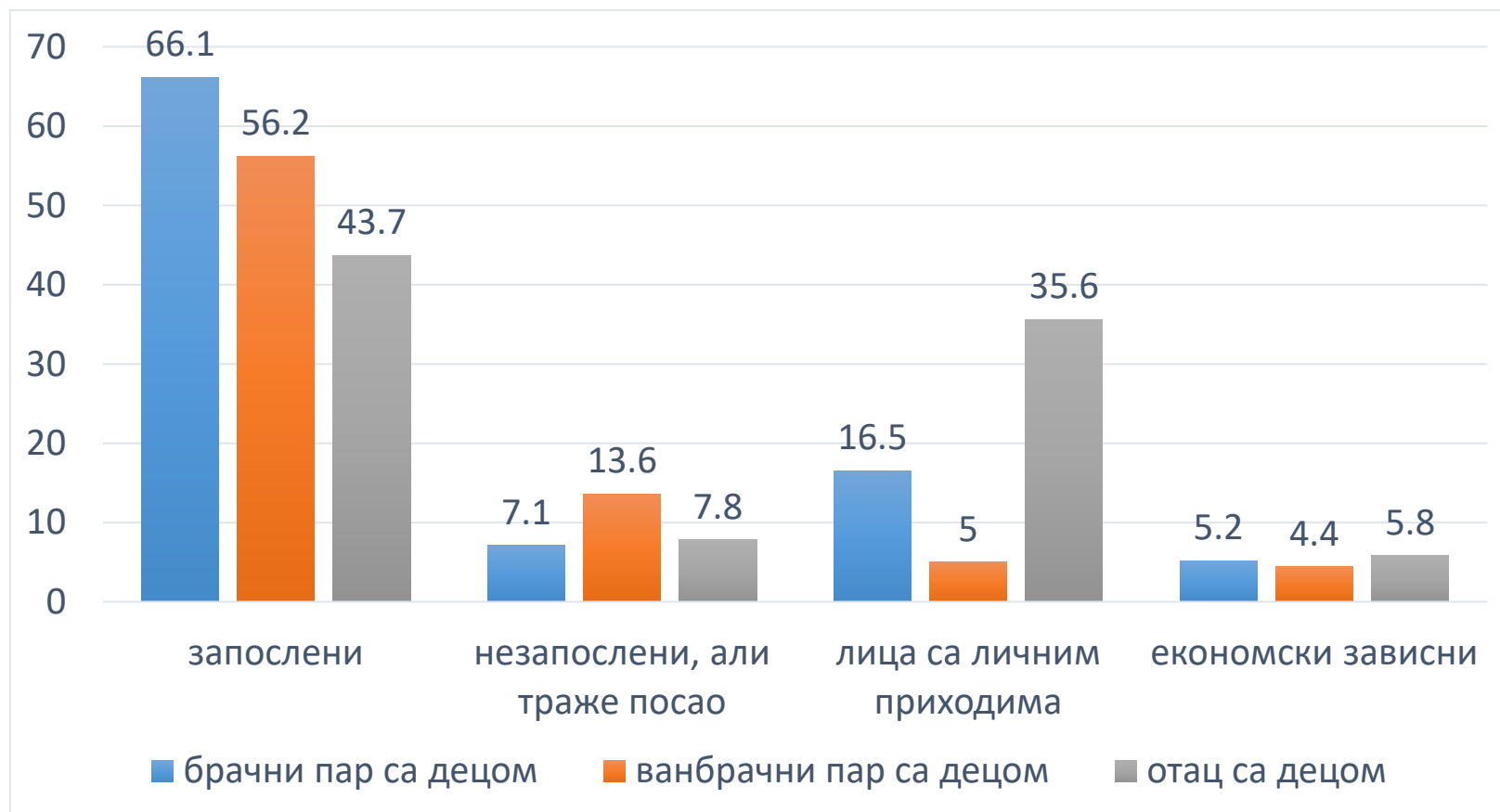

Породице са четворо и више деце по општинама

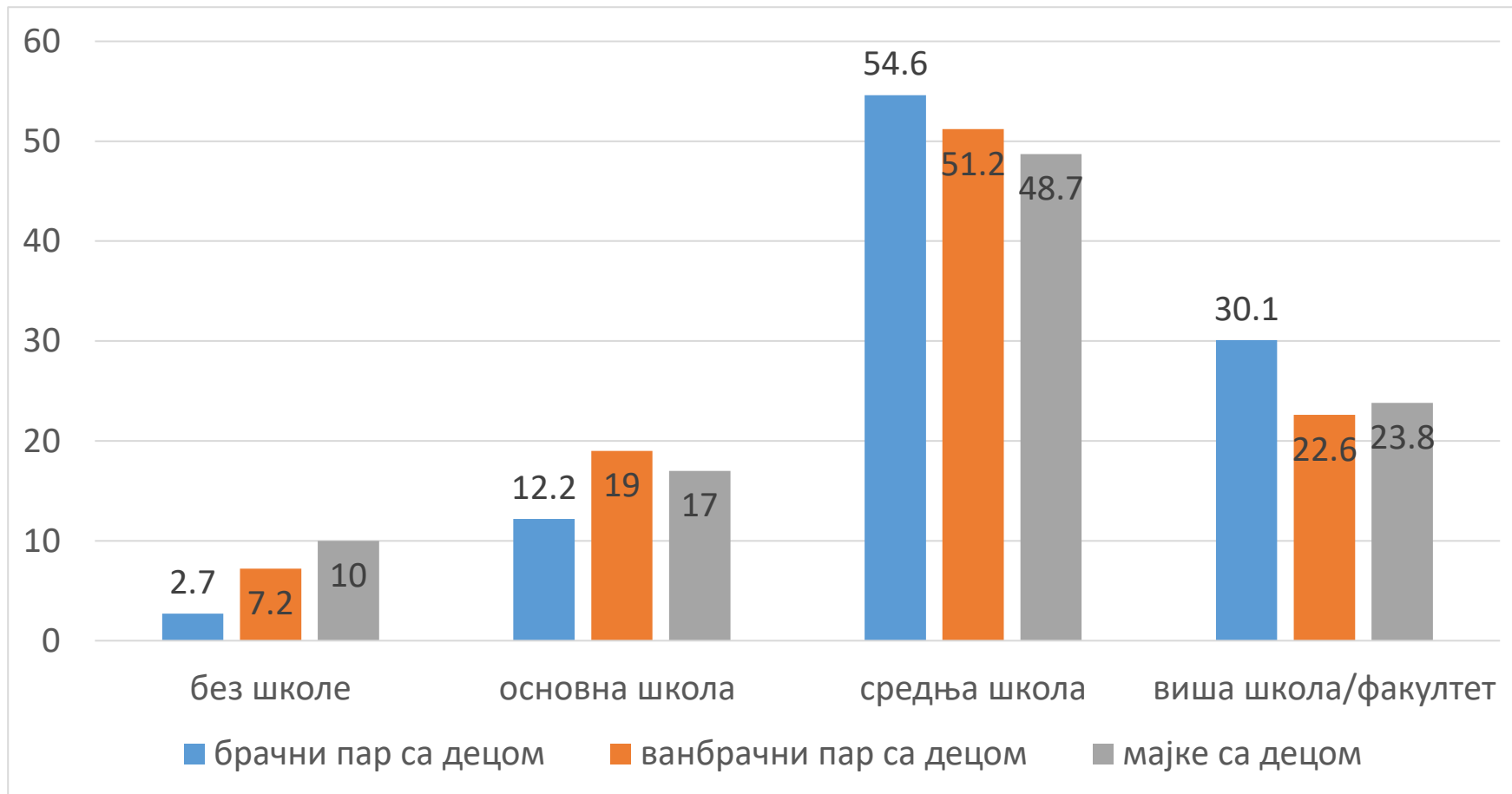
Економска структура жена из различитих типова породица са децом

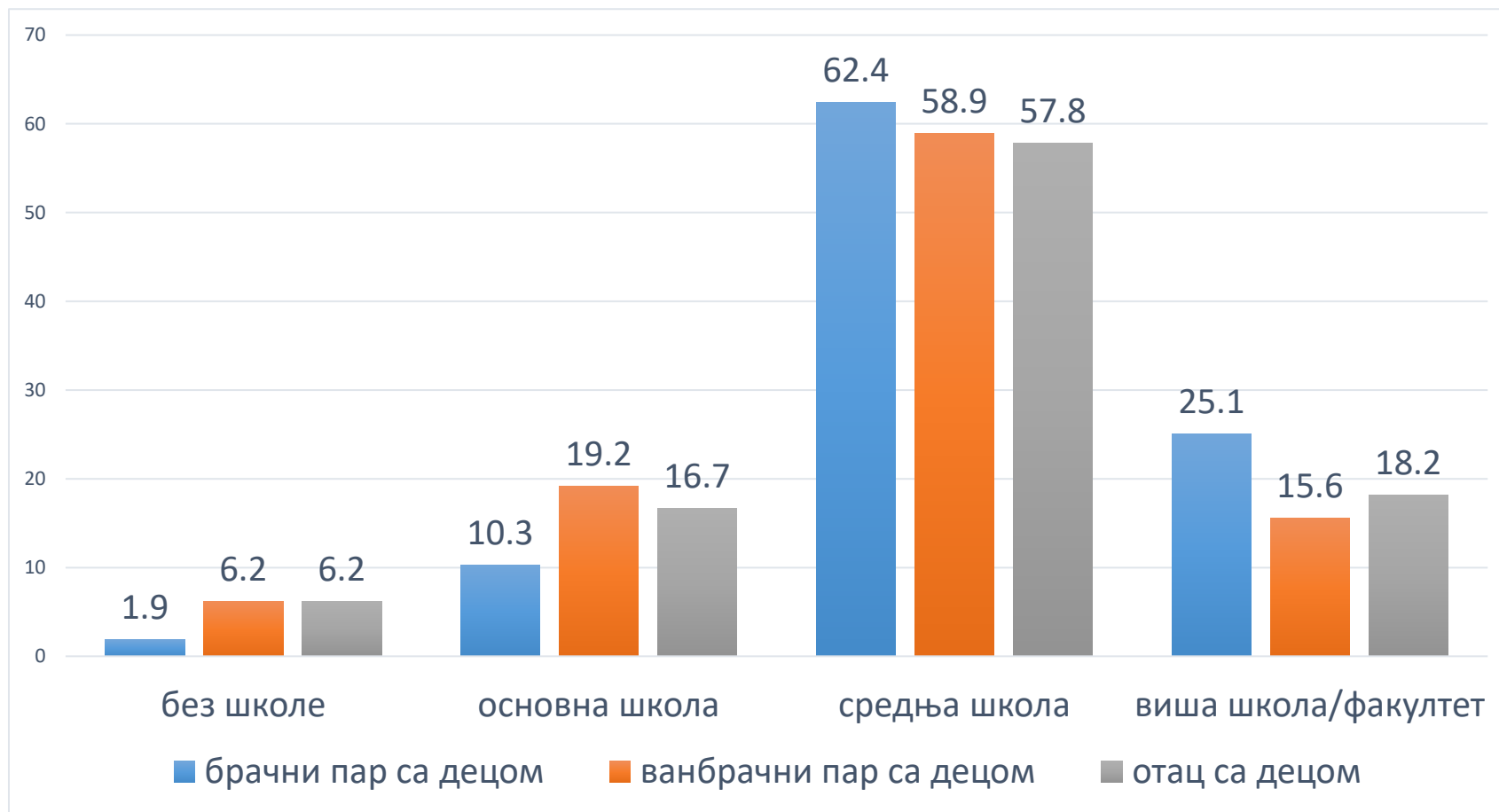
Економска структура мушкараца из различитих типова породица са децом

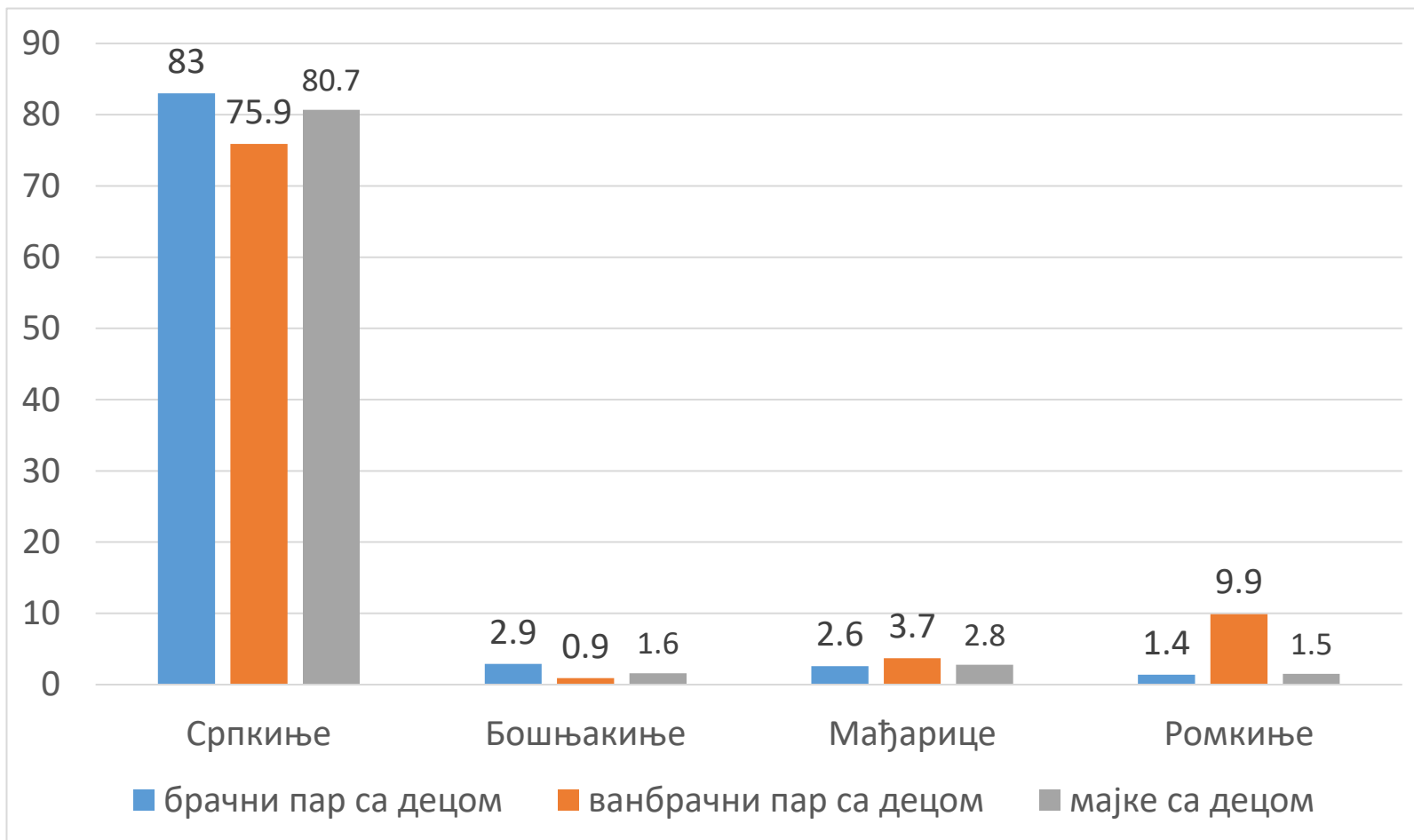
Образовна структура жена из различитих типова породица са децом

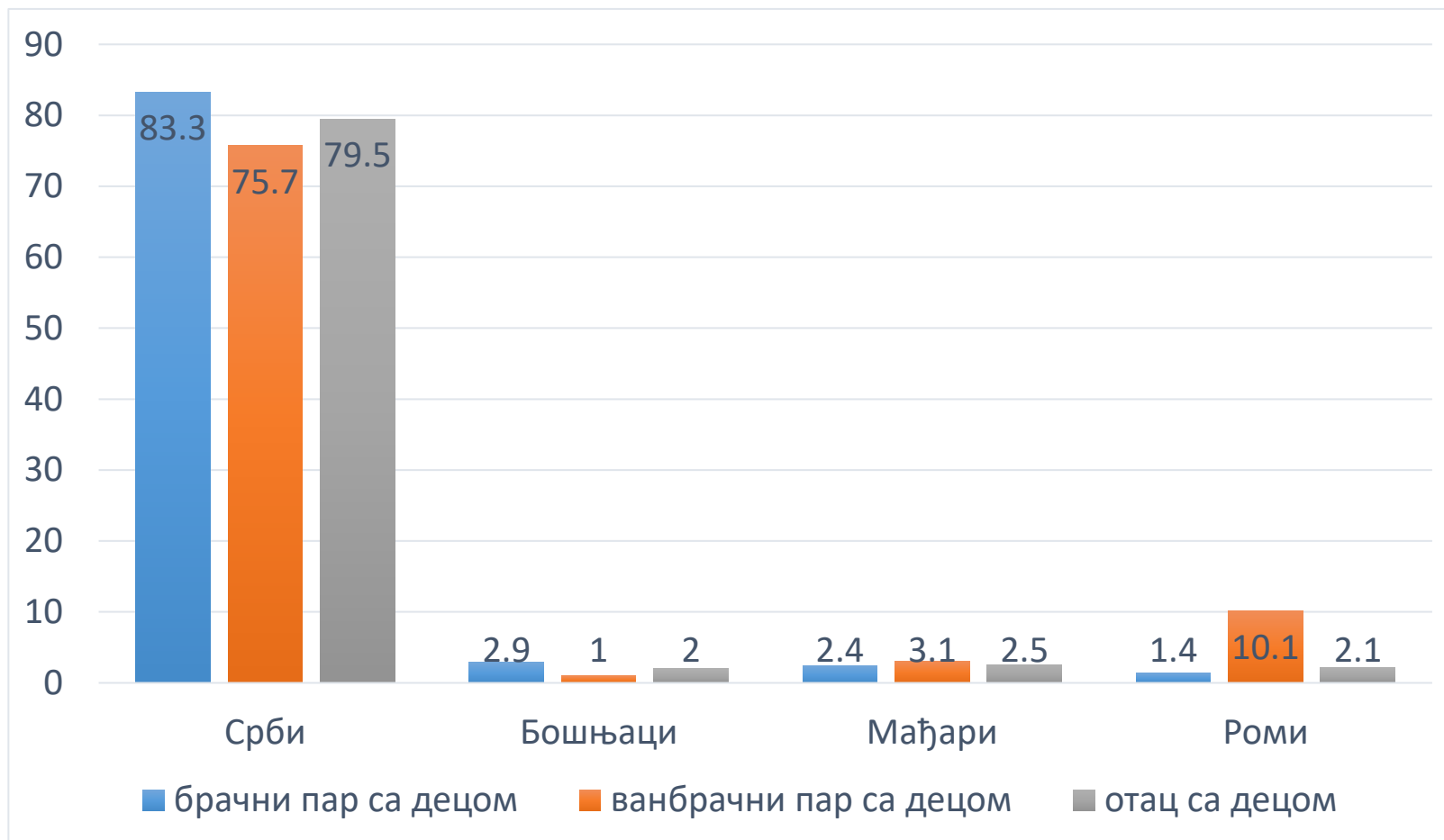
Образовна структура мушкараца из различитих типова породица са децом

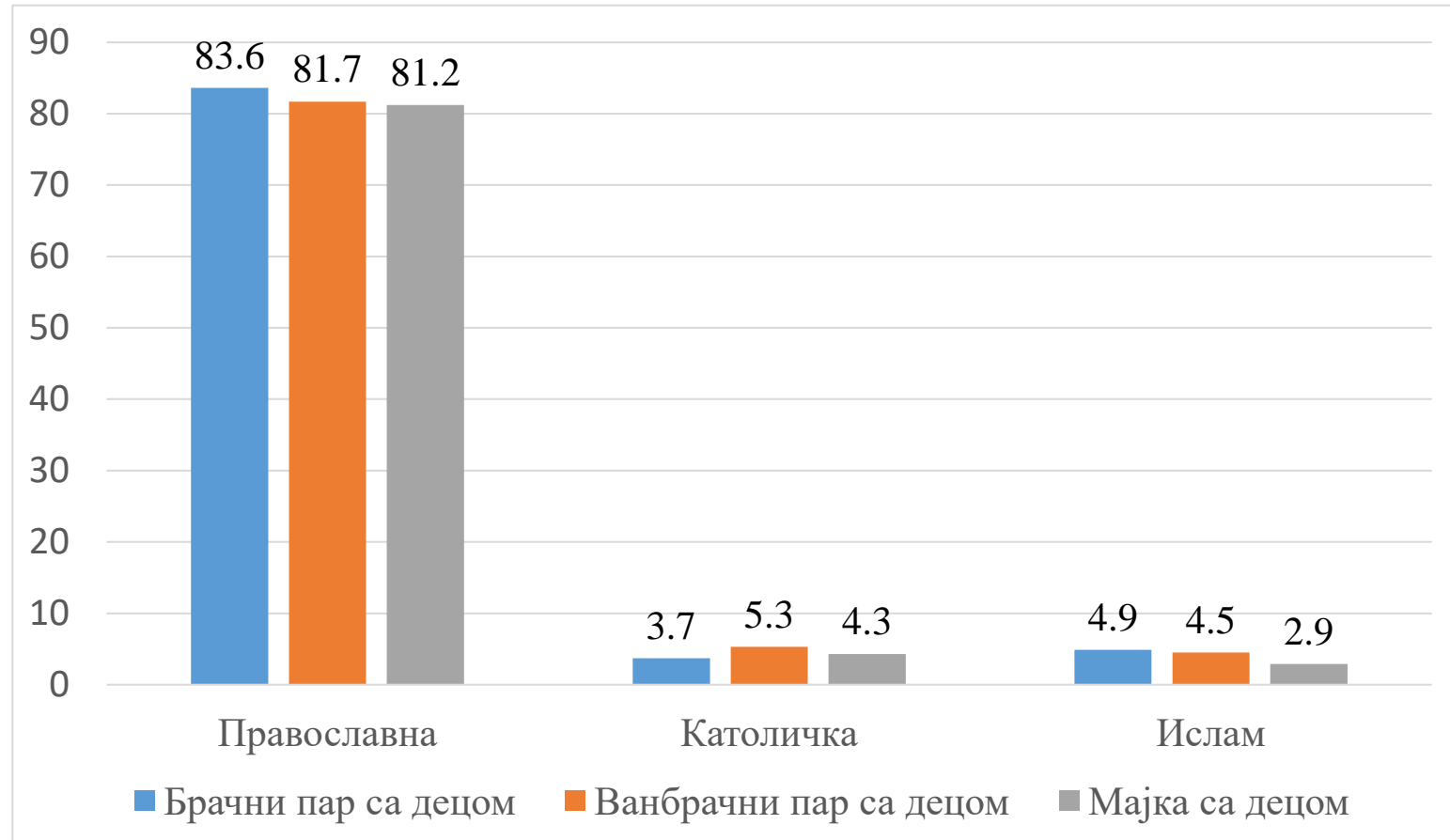
Национална припадност жена из различитих типова породица са децом

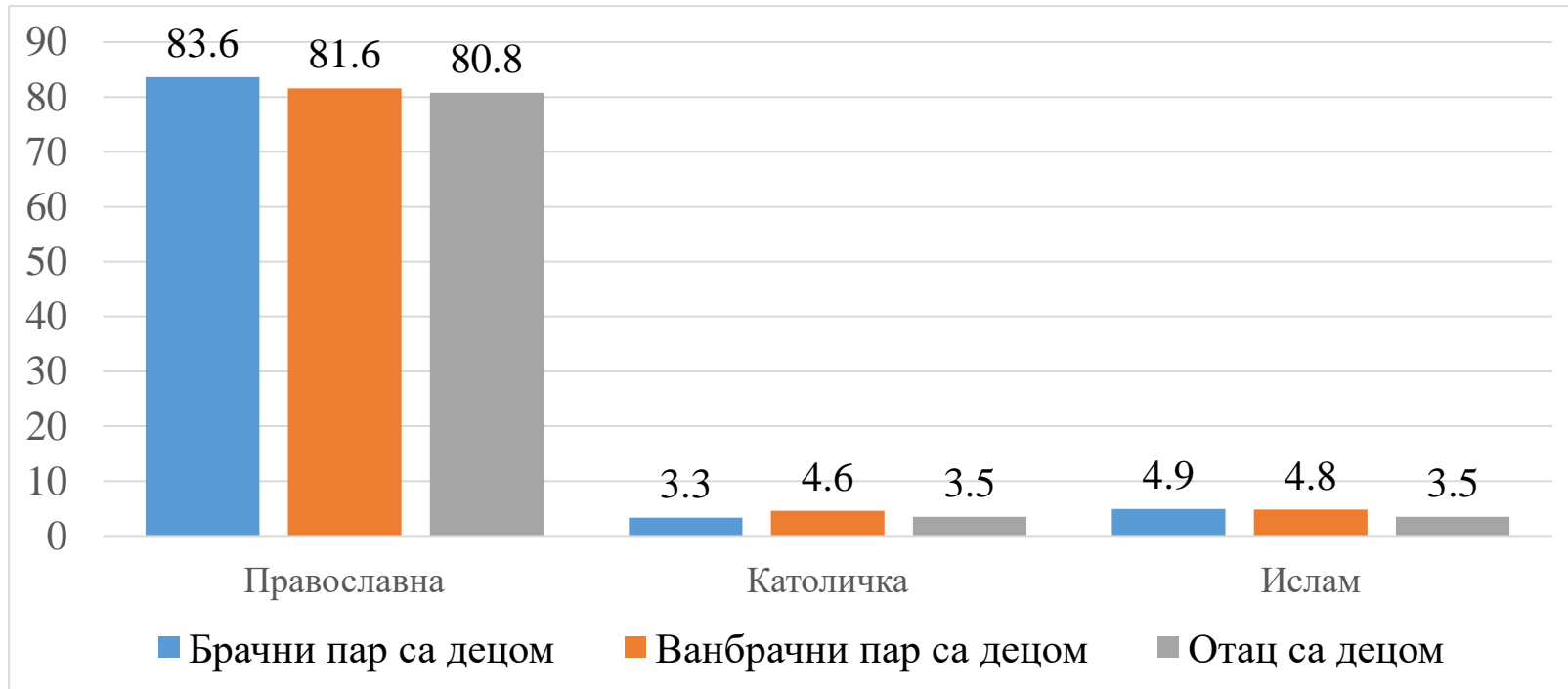
Национална припадност мушкараца из различитих типова породица са децом

Вероисповест жена из различитих типова породица са децом

Вероисповест мушкараца из различитих типова породица са децом

Закључак

- ❑ На основу анализе статистичких података последњег пописа, као и стављањем у шири демографски контекст претходних пописа спроведених на територији Републике Србије, а затим и поређењем са европским окружењем, може се, у глобалу, закључити да у Републици Србији током времена **опада универзалност брака, а тиме и уобичајени тип породице који подразумева брачни пар и њихову децу**. Међутим, и брак и уобичајени тип породице и даље остаје доминантан облик заједнице.
- ❑ **кохабитације** као алтернатива браку су **ретке**, мада **јесу у порасту**, с обзиром на то да сада чине скоро 10% свих унија
- ❑ Овај тренд се објашњава са два чиниоца:
 1. **трансформацију брака** која се, према теорији друге демографске транзиције, одвија у развијеним државама Запада (Европе, Северне Америке, Аустралије и Новог Зеланда) од друге половине 20. века
 2. **демографске промене** – негативни природни прираштај и изражена спољна миграција – депопулација и старење становништва

Закључак

□ Последице:

1. У Београдском региону, кога следи Војводина, старење становништва и пад брачног контингента се током времена удружило са процесима трансформације брачног модела у виду израженијег (у односу на републички просек) опадања брачности, већег прихватања алтернативног понашања, кохабитација, као и развода. Овде најбрже расте и број породица које чине ванбрачни парови и сами родитељи и њихова деца.
2. У мање развијеним регионима и општинама, промена брачног понашања је мање изражена и изгледа да је под доминантнијим утицајем старења, него прихватања и ширења савременијих образаца. У погледу организације породичног живота, овде је још увек прилично очуван традиционални образац, а алтернативне форме породичног живота се јављају само као последица брачних трансформација услед старости или обичајних норми које не подразумевају званично регистровану брачност

 социодемографска анализа података пописа указује на евидентну поларизацију брачног и породичног модела, односно на израженију линију поделе на модернији север (развијенији центар) и југ, односно традиционалнију (мање развијену) периферију Републике Србије, што одражава и разлике у социоекономској развијености, као и неједнаку дисперзију (пост)модерних модела брачности и породице.